

Людмила Миколаївна ГРЕЧАНЮК

асистент кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: 0000-0002-9909-5032
E-mail: imhrechaniuk@gmail.com

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ Ф'ЮЧЕРСНИХ КОНТРАКТІВ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ ПРОДУКЦІЮ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ

Гречанюк, Л. М. Удосконалення інфраструктури ринку ф'ючерсних контрактів на сільськогосподарську продукцію для управління фінансовими ризиками / Людмила Миколаївна Гречанюк // Український журнал прикладної економіки. – 2021. – Том 6. – № 1. – С. 118 – 123. – ISSN 2415 – 8453.

Анотація

У статті розглянуто питання особливостей функціонування інфраструктури ринку ф'ючерсних контрактів і перспективи її удосконалення для сільськогосподарської продукції. Доведено, що регулювання біржового ринку сільськогосподарської продукції повинно включати у себе захист цілісності ринкових цін, оскільки збиток, нанесений ринку, не обмежується збитком його безпосередніх учасників, здійснювати підтримку довіри і впевненості у ринку для здійснення ризик-менеджменту, організувати діяльність зі зміни оподаткованої бази і унеможливити обхід податкових обмежень. Виділено, що складові ефективної інфраструктури функціонують злагоджено і безперебійно. Визначено, що важливою проблемою інфраструктури біржового ринку є обмеженість акредитованих елеваторів, що перешкоджає використанню ф'ючерсу на сільськогосподарську продукцію як інструменту хеджування. Проаналізовано, що інфраструктура ринку ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію значною мірою залежить від інфраструктури зернового ринку у цілому, що нині знаходиться у неналежному стані. Висвітлено поточний стан інфраструктури та логістичного забезпечення зернового ринку та обґрунтовано, що для якісної зміни ситуації, що склалася, потрібна масштабна модернізація, реконструкція і будівництво нових потужностей на всіх етапах реалізації сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: інфраструктура ринку, ф'ючерс, ф'ючерсні контракти, фінансові ризики, управління фінансовими ризиками.

Liudmyla HRECHANIUK

Assistant of the Department of Administrative Management and Foreign Economic Activity,
National University of Life and Environmental Science of Ukraine

INFRASTRUCTURE IMPROVEMENT OF FUTURE CONTRACTS ON AGRICULTURAL PRODUCTS FOR FINANCIAL RISK MANAGEMENT

Abstract

The article examines how the infrastructure of the futures market is being improved for agricultural products. It is proved that the regulation of the exchange market of agricultural products should include protection of the integrity of market prices, as the damage caused to the market is not limited to the loss of its direct participants, to maintain confidence, and confidence in the market for risk management makes it impossible to circumvent tax restrictions. It is determined that the components of an efficient infrastructure function harmoniously and smoothly. It is substantiated that an important problem of the exchange market infrastructure is the limited accredited elevators, which prevents the use of futures on agricultural products as a

hedging tool. It is outlined that the infrastructure of the futures market for agricultural products largely depends on the infrastructure of the grain market as a whole, which is currently in poor condition. The current state of infrastructure and logistics of the grain market is highlighted and substantiated that a qualitative change in the current situation requires large-scale modernization, reconstruction and construction of new facilities at all stages of agricultural production.

The purpose of this study is to improve the infrastructure of the market of futures contracts for agricultural products to manage financial risks and prospects for their further development.

Methods. The basis of the study is the current legal framework, legislation, regulations, instructional materials, textbooks, special literature. The article used general scientific methods of analysis and synthesis, specific methods of analysis: grouping, comparison, systematic and others.

Results. Based on the study, it is proved that the infrastructure of the futures market for agricultural products is a set of organizations and institutions that help this market to work effectively and should be inextricably linked with the commodity exchange. It is also studied and determined that the market infrastructure, as a system of institutions and organizations (banks, exchanges, fairs, insurance companies, consulting and information and marketing firms, etc.), providing free movement of goods and services in the market.

Keywords: market infrastructure, futures, futures contracts, financial risks, financial risk management.

JEL classification: H54; G32; Q13

Вступ

Про формування та успішність розвитку українського ринку ф'ючерсів на сільськогосподарські культури можна говорити тільки при наявності його ефективної інфраструктури, складові якої функціонують злагоджено і безперебійно.

«Сучасний економічний словник» визначає інфраструктуру ринку, як «оптові підприємства, біржі, брокерські фірми, фінансові інститути, податкову систему, інші організації, що забезпечують супроводжують ринкові процеси».

Великий економічний словник А.Б. Борисова трактує ринкову інфраструктуру як систему установ і організацій (банків, бірж, ярмарків, страхових компаній, консультаційних та інформаційно-маркетингових фірм та ін.), що забезпечують вільний рух товарів і послуг на ринку.

Проблематиці інфраструктури ринку ф'ючерсних контрактів удосконалюється для сільськогосподарської продукції присвячена значна кількість наукових праць зарубіжних і вітчизняних дослідників: Госс Б.А. [11], Савощенко А.С. [9], Акмаєв А.І. [1], Брюховецька С.В. [2], Макаренко І. [7], Примостка Л.О. [13-14], Шканова О.М. [10], Воскобійника Ю.П. [3], Горьового В.П. [4], Резнік Н.П. [12-13] та ін.

Проте залишаються питання, які потребують подальшого вивчення, особливо що стосується інформації для аналізу результатів діяльності.

Мета статті

Мета статті полягає у дослідженні особливостей удосконалення інфраструктури ринку ф'ючерсних контрактів на сільськогосподарську продукцію для управління фінансовими ризиками та перспектив їх подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження

На сьогоднішній день інфраструктура ринку ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію являє собою сукупність організацій та інститутів, які допомагають цьому ринку ефективно працювати.

Інфраструктура повинна бути нерозривно пов'язаною з товарною біржою. Крім товарної біржі в інфраструктуру ринку ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію повинні входити [9]:

- ✓ акредитовані елеватори секції зернових і зернобобових;

- ✓ Кліринговий Центр – виконує функції клірингової організації і центрального контрагента на фінансовому ринку;
- ✓ Українська аграрна біржа – надає торговельну систему, забезпечує інформаційно-технологічний сервіс ринку;
- ✓ ПАТ Аграрний фонд;
- ✓ Розрахункова палата – небанківська кредитна організація, що здійснює грошові розрахунки на біржовому та інших сегментах фінансового ринку;
- ✓ українські учасники зернового ринку (Кернел, Укртранслогістика, ТЕП Транско, ТЕП Вертикаль, ПП «Атланта-Агро», СП «Нібулон», Перша логістична комп., Промвагонтранс, Ерант, Компанія «Мелагрейн», Транс-Груп, МХП, Агро-Транс-Магістр, ПЕК «Оптима», Компанія-Агроінвест, Компанія Транско, Райдо Транс Логістик, Грейнсвард, Злата-Трейд, ПП «С І С Груп» та ін.).
- ✓ представництва міжнародних зернових компаній.
- ✓ брокерські компанії.

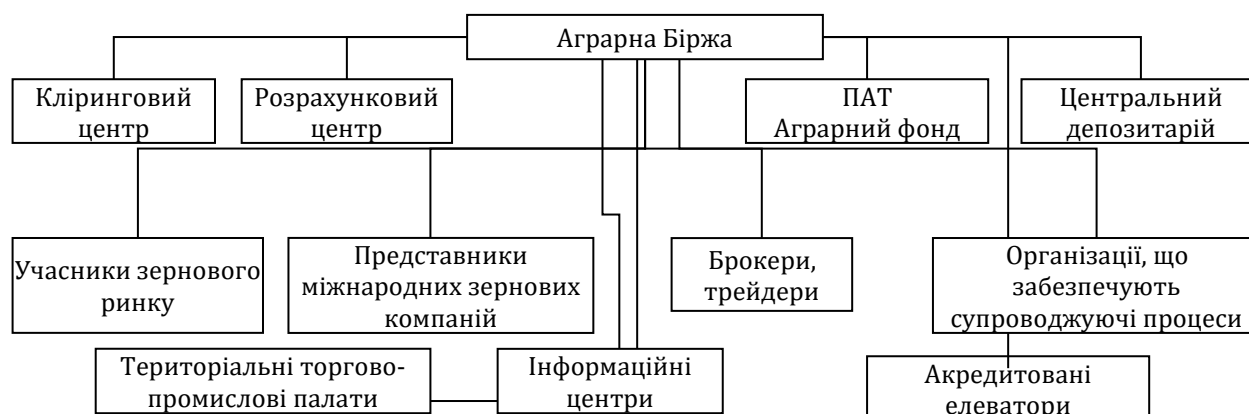

Рис. 1. Пропонована організаційна структура біржового ринку ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію

Джерело: побудовано автором на основі проведених досліджень.

Крім вище перерахованих організацій, на наш погляд, в інфраструктуру ринку ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію входять консультаційні та інформаційно-маркетингові та громадські організації, фінансові інститути, інші організації, що забезпечують супроводжуючі ринкові процеси. Таким чином, в інфраструктуру ринку ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію входять ще податкова система, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України, банківська система, зернохосвища, портові елеватори, залізнична інфраструктура [9].

На наш погляд, в інфраструктуру ринку ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію слід включити інформаційний центр, а також територіальні торгово-промислові палати [8].

Впровадження інформаційного забезпечення потенційних учасників ринку ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію має на увазі надання сільськогосподарським товаровиробникам повної, достовірної і доступної інформації про організацію, принципи і механізм функціонування ф'ючерсів в Україні. В обов'язковому порядку повинна пояснюватися інформація про переваги та недоліки використання ф'ючерсу на сільськогосподарську продукцію, тарифи й обов'язкові біржові платежі та збори. Конкретний механізм підвищення фінансової грамотності та обізнаності потенційних учасників торгів ф'ючерсами на сільськогосподарську продукцію повинен бути побудований за участю торгово-промислових палат, при цьому консультації, семінари, конференції та надання учасникам зернового ринку інформації, що стосується зернових ф'ючерсів, повинні бути безкоштовними, принаймні поки на ринку не з'явиться необхідна ліквідність (рис. 2).

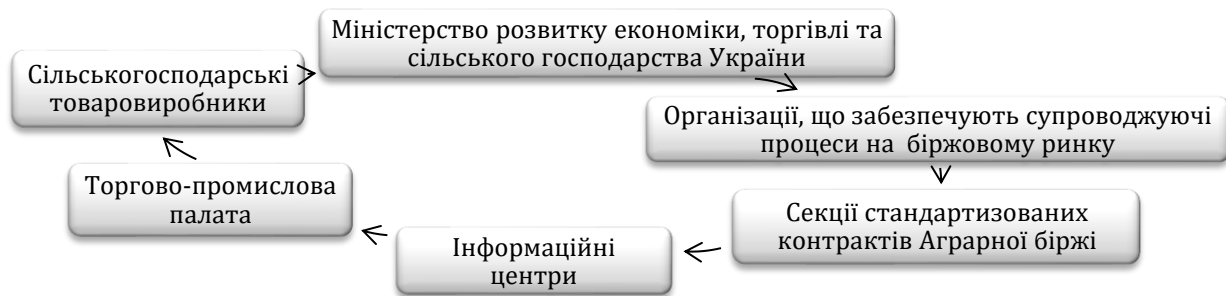

Рис. 2. Пропонований механізм функціонування ринку ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію

Джерело: побудовано автором на основі проведених досліджень.

Торгово-промислова палата – організація, яка представляє інтереси малого, середнього і великого бізнесу, охоплюючи своєю діяльністю всі сфери підприємництва – промисловість, внутрішню і зовнішню торгівлю, сільське господарство, фінансову систему, послуги [4].

Удосконалення інфраструктури ринку ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію має полягати також в акредитації елеваторів в основних зернових регіонах. Структура поставок буде більш диверсифікована, що забезпечить свободу вибору при реалізації зерна, що продається по ф'ючерсах та зменшить витрати на його вантажоперевезення [5].

В даний час на провідних зернових біржах світу поставка здійснюється в різні регіони. Так, на Чиказькій товарній біржі (СВОТ) м'ягка червонозерна озима пшениця (Soft Red Winter Wheat – SRW) класу № 2 відповідно до держстандартів США на умовах поставки Ex-elevators / warehouses поставляється в сільськогосподарські райони Чикаго, Бернс Харбор і Індіана, а також Толедо і Огайо. На товарній біржі в Канзас-Сіті (КСВТ) тверда чорвонозерна озима пшениця класу № 2 відповідно до держстандартів США на умовах поставки EX-elevators / warehouses поставляється в Канзас-Сіті, Міссурі, штат Канзас [1].

Аналіз поточного стану інфраструктури та логістичного забезпечення зернового ринку країни показує, що для якісної зміни ситуації, що склалася, потрібна масштабна модернізація, реконструкція і будівництво нових потужностей на всіх етапах реалізації сільськогосподарської продукції [2].

Значна частина елеваторів, хлібоприймальних підприємств та зерноховищ була побудована в 50–70-ті роки минулого століття, відсоток зносу основних засобів і устаткування становить в середньому 70–80 процентів. На момент їх будівництва використовувалися існуючі тоді технології по переміщенню і контролю за збереженням зерном, які на сьогоднішній день застаріли. Крім цього, територіальне розміщення наявних потужностей зі зберігання зерна в рамках існуючої системи заготівлі та зберігання хлібопродуктів було розраховане на значні обсяги імпорту зерна (до 22 мільйонів тон на рік) і міжреспубліканські поставки. У зв'язку з цим для акредитації елеваторів біржею в зерновиробних регіонах необхідна їх якнайшвидша модернізація і реконструкція [12].

Функція портових елеваторів – приймати зерно з базисних і перевалочних зерноховищ, готувати його партійно на експорт і відвантажувати продукцію в морські судна. Їх відрізняє велика ємність і оснащення надійним високопродуктивним транспортним устаткуванням [13].

Також з метою розвитку ринку ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію необхідно встановити базовий залізничний тариф на перевезення зерна та продуктів їх переробки. Пшениця, куплена або продана по ф'ючерсах, перевозитися тільки залізничним транспортному до акредитованого елеватора [10].

Таким чином, інфраструктура ринку ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію більшою мірою залежить від інфраструктури зернового ринку в цілому, яка в даний

час знаходиться в занепаді. До того ж важливою проблемою інфраструктури біржового ринку є обмеженість акредитованих елеваторів, що перешкоджає використанню ф'ючерсу на сільськогосподарську продукцію як інструменту хеджування [10].

Хеджування необхідно в першу чергу для усунення невизначеності майбутніх грошових потоків (як негативних, так і позитивних), що дозволить отримати уявлення про майбутні доходи та витрати, що виникають у процесі фінансової або комерційної діяльності. Також при використанні хеджування істотно знижується ціновий ризик торгівлі товарами або фінансовими інструментами. Хоча повністю усунути ризик неможливо, добре виконаний хедж на ринку з відносно міцним базисом усуває велику частку небезпеки, стабілізуючи фінансову сторону бізнесу і мінімізуючи коливання прибутку, викликані зміною цін на сировину, процентні ставки або курси валют. Одним з важливих чинників є і те, що хедж не перетинається зі звичайними операціями і дозволяє забезпечити постійний захист ціни без необхідності змінювати політику запасів або залучатися до негнучкої системи форвардних угод. У багатьох випадках хедж полегшує залучення кредитних ресурсів: банки враховують захеджовані застави за вищою ставкою [7].

Після світової фінансової кризи 2008 р. можна говорити про неоднозначне сприйняття міжнародними фінансовими організаціями та світовою громадськістю ринку деривативів. Можна виділити дві основні проблеми на ринку деривативів: 1. Умисне використання деривативів з метою їх можливого руйнівного впливу на фінансову систему. 2. Неправильне і некваліфіковане використання деривативів, загрозлив економічної стабільності.

Перша проблема становить загрозу для цілісності ринку та справедливого ціноутворення: підвищує вартість капіталу внаслідок зниження довіри на фінансовому і товарному ринках, знижує ефективність ринку, спотворюючи ринкові ціни або несучи загрозу такого спотворення. Дана проблема виникає через руйнівну конкуренцію (маніпулювання ринком або шахрайства), ухилення від оподаткування, спотворення інформації в платіжному балансі держави, балансах компаній і неможливості адекватного прогнозування зміни валютного курсу [4].

Друга «проблема»: чи загрожує стабільності фінансового сектора і всієї економіки в результаті підвищення системного ризику; ризику швидкого поширення криз і кризових явищ через некваліфіковане і «необережне» поводження з деривативами. Наявність у країні слабко керованого і неконтрольованого ринку деривативів підвищує рівень ризиків в економіці і створює загрозу для світового ринку.

Названі проблеми тягнуть за собою ризики, властиві й іншим видам фінансової діяльності, проте в разі використання деривативів ці ризики набувають особливого значення, оскільки ринок деривативів перевищує за обсягами інші ринки, і негативний ефект від характерної не лише для операцій з деривативами поведінки буде більш помітний й більш руйнівний на ринку деривативів, ніж на інших ринках [6].

Тут слід зазначити, що, досліджуючи негативні сторони ринку деривативів, не ставиться питання про припинення використання деривативів і не виправдовується їх існування перевищенням позитивного результату над негативним.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, інфраструктура ринку ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію являє собою сукупність організацій та інститутів, які допомагають цьому ринку ефективно працювати і повинна бути нерозривно пов'язаною з товарною біржею. Автором пропонується механізм функціонування ринку ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію, елементами якого є акредитовані елеватори секції зернових і зернобобових, Кліринговий Центр, Українська аграрна біржа, ПАТ Аграрний фонд, Розрахункова палата, українські учасники зернового ринку, представництва міжнародних зернових компаній, брокерські компанії, консультаційні та інформаційно-маркетингові та громадські організації, фінансові інститути, інші організації, що забезпечують супроводжуючі ринкові процеси.

Список літератури

1. Акмаєв А.І., Пілецький В.Т. Біржова діяльність: навч. посіб. Донбаський держ. технічний ун-т. Алчевськ : ДонДТУ, 2007. 215 с.
2. Брюховецкая С.В., Громыко В.А. Предпосылки и концепция реформирования рынка внебиржевых деривативов. *Финансовые исследования*. 2015. № 4(49). С. 84–93.
3. Воскобийник Ю.П. Організація та ефективність біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. К., 2007. 20 с.
4. Горьовий В.П. Передумови розвитку біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні. *Фондовий ринок*. 1999. № 11. С. 42 – 48.
5. Дем'яненко С.І. Аграрні ринки: засади аналізу та моделювання. *Економіка АПК*. 2008. № 8. С. 81–89.
6. Дем'яненко С.І., Нів'євський О.В. Кількісний аналіз та моделювання аграрних ринків : навч. посіб. К.: КНЕУ, 2008. 423 с.
7. Макаренко І.О. Стійкий розвиток ринку похідних фінансових інструментів України: дис. канд. екон. наук: 08.00.08. Суми, 2011. 264с.
8. Примостка Л.О., Краснова І.В. Біржовий ринок деривативів в Україні: історія, сучасність, перспективи розвитку. *Фінанси України*. 2014. № 7. С. 49–65.
9. Савощенко А.С. Інфраструктура товарного ринку. Навч. Посібник. К.: КНЕУ, 2004. 354 с.
10. Шканова О. М. Інфраструктура товарного ринку: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 319 с.
11. Goss B.A., The Forward Pricing Function of the London Metal Exchange. *Applied Economics*. 1981. № 13, p. 133-150.
12. Reznik N.P., Dolynskiy S.V., Voloshchuk N.Y. Retrospective analysis of basic risk as a part futures trading in Ukraine. *International Journal of Scientific and Technology Research*. 2020. URL: <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85078765334&partnerID=MN8TOARS>.
13. Reznik N.P., Popov V.M., Podprietnii V.V., Popova S.P. Financial support for the development of joint territorial communities. *Test Engineering and Management*. 2020. URL: <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85082999646&partnerID=MN8TOARS>.

References

1. Akmayev, A.I., Piletsky, V.T. (2007). *Birzhova diyal'nist'*. [Exchange activity]. Donbass state. Technical University. Alchevsk: DonSTU. Ukraine.
2. Bryukhovetskaya, S.V., Gromyko, V.A. (2015). [Rerequisites and the concept of reforming the OTC market derivatives]. *Finansovyye issledovaniya*. No.4 (49). pp. 84–93.
3. Voskobiynyk, Yu.P. (2007). *Orhanizatsiia ta efektyvnist' birzhovoi torhivli sil's'kohospodars'koiu produktsiiei v Ukraini*. [Organization and efficiency of exchange trade in agricultural products in Ukraine]. Abstract of Ph.D. Thesis. Kyiv.
4. Goroviy, V.P. (1999). [Prerequisites for the development of exchange trade in agricultural products in Ukraine]. *Fondoviy rynek*. № 11, pp. 42-48.
5. Demyanenko, S.I. (2008). «Agrarian markets: principles of analysis and modeling». *Ekonomika APK*. № 8, pp. 81–89.
6. Demyanenko, S.I., Nivjevsky, O.V. (2008). *Kil'kisnyy analiz ta modelyuvannya ahrarnykh rynkiv*. [Quantitative analysis and modeling of agricultural markets]. KNEU. Kyiv. Ukraine.
7. Makarenko, I.O. (2011). *Stiyky rozvytok rynku pokhidnykh finansovykh instrumentiv Ukrayiny* [Sustainable development of the market of derivative financial instruments of Ukraine]. Ph.D. Thesis: 08.00.08. Sumy.
8. Primostka, L.O., Krasnova, I.V. (2014). «Exchange derivatives market in Ukraine: history, modernity, development prospects». *Finansy Ukrayiny*. № 7, pp. 49–65.
9. Savoshchenko, A.S. (2004). *Infrastruktura tovarnoho rynku*. [Commodity market infrastructure]. KNEU. Kyiv. Ukraine.
10. Shkanova, O.M. (2006). *Infrastruktura tovarnoho rynku*. [Commodity market infrastructure]. Center for Educational Literature. Kyiv. Ukraine.
11. Goss, B.A. (1981). «The Forward Pricing Function of the London Metal Exchange». *Applied Economics*. № 13, pp. 133-150.
12. Reznik, N.P., Dolynskiy, S.V., Voloshchuk, N.Y. (2020). Retrospective analysis of basic risk as a part futures trading in Ukraine. *International Journal of Scientific and Technology Research*. Available at: <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85078765334&partnerID=MN8TOARS>.
13. Reznik, N.P., Popov, V.M., Podprietnii, V.V., Popova, S.P. (2020). Financial support for the development of joint territorial communities. *Test Engineering and Management*. Available at: <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85082999646&partnerID=MN8TOARS>.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2021 р.